

המבדיל בין 'מצליח' ל'נכשל' בלימוד התורה

שלום וברכה, מורי ורבותי!

היום ננסה לפצח יחד עם את אחד מהקודים המיוחדים והקשים להשגה בליבת היהדות שלנו, ויחד בעזרת ה' נזכה לעלות ברמה רוחנית, רמה אחת מעל מה שהכרנו עד היום כיהדות, ומעל הכל כלימוד התורה הקדושה.

ושאלת הפתיחה היא כדלהלן: מדוע אנו רואים מצד אחד את אותם אברכים השוקדים על תלמודם, אשר רואים ברכה בעמלם, הננים מהלימוד, מבינים וזוכרים, ואפילו מצליחים לחדש חידושים. כאשר למולם ניצבים כאלה שמתקשים מאד באותה הדרך - עד שמבינים, כבר לא זוכרים, ואם הצליחו גם להבין וגם לזכור, רחוקה הדרך מכאן ועד לזכות ולחדש חידוש תורה אישי כלשהו?

אותם פערים נמצאים גם בין אותם אנשים הזוכים וקובעים עתים לתורה. הם מגיעים מדי ערב לשיעור תורה עמוק ומפולפל, לומדים יחד גמרא, הלכה. וגם ביניהם יש את אותם אשר מצליחים לראות ברכה בעמלם, ואת אותם המתקשים הרבה יותר.

באותה מידה, גם במעגל הרחב יותר - אותם המגיעים לשיעור של פעם פעמיים בשבוע, גם שם נמצאים אותם פערים. יש ביניהם את המצליחים להנות מכל רגע ורגע בשיעור, להפנים את הדברים, להשתנות על פיהם, ולהפוך את אורח חייהם ליהודי ותורני יותר משבוע לשבוע. לעומתם, ישנם כאלה, אשר תמיד נמצאים בגדר "השיללי" של "לבקר בהיכלו", תמיד יהיו הם כמבקרים באופן חד פעמי, והשינוי, גם אם יהיה באורח חייהם, קשה יהיה לחוש בו, והוא יהיה איטי, מתמשך, ומשום כך גם לא מורגש.

בפרשתנו, פרשת חקת, כתוב בפסוק (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם כי ימות באהל". ועל דברי הפסוק הללו, אומר האמורא הגדול ריש לקיש במסכת שבת (פ"ג ע"ג) את המילים דלהלן: "אין דברי תורה מתקמין, אלא במי שממית עצמו עליה".

רש"י במסכת ברכות (פ"ג ע"ג) כותב, "זאת התורה", היכן מצויה? באדם שימות באהל תורה.

במושגינו הפשוטים, דברי ריש לקיש אינם מבוארים דיים, ואף רש"י הקדוש לא טרח להסביר, מעבר להתאמה לפסוק, את שאר הדברים. הדברים נשמעים משהו בסגנון של: "כדאי למות, בכדי להצליח ולקיים בגופנו את דברי התורה הקדושה".

אולם, ברור לכולנו שאם זהו תנאי להצלחה בלימוד התורה הקדושה, הרי שמוטל עלינו לעשות הכל בכדי להבין מה זה כולל ואיך זוכים לאותה הצלחה אדירה, שהיא בעצם מרכז חיינו ופסגת שאיפותינו.

את דברי ריש לקיש הללו חוזר הש"ס ומציין פעמיים נוספות - במסכת ברכות (ס"ג ובמסכת גיטין (נ"ז ע"ג). במקורות הללו, הראשונים והאחרונים מפרטים יותר מה נדרש מאיתנו, וארבע משימות עומדות לפתחו של כל יהודי על פי דבריהם, וכדלהלן.

המאירי, מתקופת הראשונים (ה"א ט', 1249 - ע"ה, 1315). כותב במסכת ברכות (ס"ג) שיסוד ההצלחה בתורה הוא "העמל והגיעה". במסכת גיטין (ס"ג) הוא מוסיף על כך, "לעולם יהא אדם שוקד ללמוד תורה ולא יפנה שעותיו לבטלה, שאין קיום התורה אלא ברוב שקידה".

במילים הללו הוא מסביר את הביטוי "למות באהלה של תורה". כלומר, תעמול, תתייגע ותתמיד, ובכך בעצם תכביד על עצמך מחד, ותמית את נוחותך. כאשר, מאידך, תזכה ויהיה דברי התורה מתקיימים בך.

המהר"ל, מתקופת האחרונים (סביב ר"פ, 1520 - ש"ס, 1609). בחידושי אגדות במסכת גיטין (ס"ג) כותב שם דברים כפשוטם: כי התורה והגוף הם שני הפכים ולא ניתן לקיים את הגוף ולצפות ולראות ברכה בלימוד התורה הקדושה. ואשר על כך, ככל שיותר אדם על הגשמיות שלו, יזכה הוא ותהיה התורה נחלתו וחלק ממנו.

המהר"ם שיק, מהאחרונים עוד יותר [תקס"ז, 1807 - תרל"ט, 1879]. במסכת ברכות (ס"ג) מוסיף על כך, שבהיות ואין דברי התורה מתקיימים בעלי גאווה, אלא בענוותנים, ומשום כך אומרת הגמרא במסכת עירובין (נ"ג ע"ג) שההלכה שלא כבית שמאי אלא כבית הלל שהיו ענוותנים יותר, ממילא סוד ההצלחה בלימוד התורה הקדושה הוא להמית את הגאווה שהיא עצמותו של האדם, ובזכות כך יזכה להצלחה בלימוד התורה הקדושה.

והשיטה הרביעית המובאת בספר "רשימות שיעורים" לרבי יוסף דב סולובייצ'יק, מהדור האחרון ממש [תרס"ג, 1903 - תשנ"ג, 1993]. במסכת ברכות (ס"ג), והוא

להתענג על ה'

הרב אליהו רבי ראש הכולל

פותח בשאלה, שלכאורה דברי ריש לקיש הם דברי התנא באבות (פ"ז מ"ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיייה, ובתורה אתה עמל". ואם כך, מה חזר וכפל ריש לקיש, שהגיע דורות מספר לאחר מכן, ושינה את הלשון ל"אין דברי תורה מתקמין אלא במי שממית עצמו באהלה של תורה", שהמוכן משניהם אחד הוא - שיש ללמוד תורה במסירות נפש?

ועל כך ביאר רבי יוסף דב, כשהמשה מדברת על "פת במלח תאכל", היא מדברת על מסירות נפש בגשמיות. לאמור, אל תחפזק מדי ואל תעניק לגופך את מלוא האפשרות. לעומת זאת, דבריו של ריש לקיש מדברים על עצמיותו של האדם - על המסירות הנפש והרוח, "שכדי לזכות לתורה, צריך האדם להיות מוכן לסבול ייסורי הנפש של עלבונות ולהודות על האמת כשטעה, ולא להתבייש מפני המלעיגים".

אנו קטנים, אולם ברור לנו שבכדי להצליח נצטרך לשלוט בארבעת המישורים המובאים בפנינו, ויחד להצליח ולקיים בנו את התורה הקדושה. ולו יורשה לי הקטן להוסיף את חלקי בכך, ברשותכם, אען ואומר את התוספת הבאה:

כאשר ניגש האדם ללימוד התורה הקדושה, יכול הוא לגשת עם שכלו הגס, בורותו והגיונו העקום, ולנסות "להבין" את ההיגיון הנאצל והטהור של דברי הגמרא הקדושה, המבארים את המשנה, המפרשת את התורה, כאשר כולם נמסרו על ידי הקדוש ברוך הוא למשה בסיני.

לעומת זאת, ניתן להגיע עם אותו ראש בדיוק, ובמקום לבקש "להשתכנע" בנכונות הדברים, פשוט לעצב את הראש שלנו על פי ההיגיון האלוהי. כך, שאם נתקלת בסברא שלא הייתה נראית לך עד כה נכונה, מרגע זה והילך אתה מפנים את הדברים והופך אותה להיגיון הבריא שלך. כאשר נתקלת בקושיא שלו היית שואל, היית עורך אותה אחרת, מרגע זה והילך אתה מבין שהצורה בה רצית לעשות זאת, לא הייתה הצורה הנכונה, והצורה המובאת בפניך בכתובים היא הצורה האמיתית והנכונה, ומעתה והילך היא תהיה חלק ממך.

ככל שיזכה האדם וימית את עצמיותו, את מוחו העקום, את גופו דורש ה"היגיון הארצי", אל מול ההבנה וה"היגיון האלוהי", יזכה הוא מסוגיא לסוגיא וייתיישר מוחו, ומחשבתו תתאים יותר למחשבת האמת. בעוד חבירו שינסה "להשתכנע" ויסיים כל סוגיא ב"צריך עיון", ישרא בעקמומיותו, וכל סוגיא תהיה בפניו 'הסוגיא הראשונה' בה נפגש הוא עם רצון ה' יתברך.

זה נכון בקיום התורה הקדושה, וזה נכון בקיום דעת תורה של גדולי ישראל. מי שמתבטל לדעתם ולדבריהם, זוכה הוא מיום ליום "להבין" יותר את ההיגיון שבדברים ולחיות על פיהם בדרך הטבע. בעוד חבירו, גם אם עושה הוא את הדברים בעל כרחו, אולם ברקע משאיר הוא את מוחו המשובש, כמי "שבוחן" את דברי זאת, הרי שתמיד תהיה דעת התורה מזורה בעיניו ומעולם לא ישכיל "להתחבר" אליה ולתוצאותיה.

פרשת חקת מגיעה מיד לאחר פרשת קרח, והקשר ביניהן מדהים דווקא בגלל ההיפך הגמור המובל לאורך כל שדרות הפרשיות.

בפרשת קרח מנסה קרח "להבין" את ההיגיון שבדבריו של משה. הוא לא מוכן לקבל את הדברים כמוכנים מאלהים, והוא אפילו לא מוכן ליישר את שכלו לפי הוראותיו של האלוהים, וסופו המר ידוע לכולנו.

בפרשת חקת, מתחילתה, משלמה המלך שאמר: "אִמְרַתִּי אֶחָפְקָה וְהָיָה רְחוּקָה מִמֶּנִּי" (תהלים א, כט), ולמרות שלא הבין את סודה של פרשת פרה אדומה (נדה ט' ע"א), עדיין לא "מחק" אותה מספר התורה שלו חלילה, אלא ביצע את הדברים בהבנה ובאמונה שההיגיון הבריא והנכון ביותר הוא ההיגיון האלוהי. ועד משה רבינו שאמר לקדוש ברוך הוא על כל המצוות "הבנתני" (נצי מ"ד חקת ט' י"ט פ"ד ד', ונבילוח הכהנים כמלאמנו בשנה החולפת), משום שההיגיון שלך הופך להיות חלק ממני הוא הגיוני, בו ברגע "הבנתני" את רצונך, משום שזהו רצונך, זהו ההיגיון. ועד הפסוק המופלא המופיע בראש מאמרנו: "זאת התורה אדם כי ימות באהל".

יזכנו ה' יתברך לזכות וליישר גופנו, נפשנו, מוחנו והבנתנו, לפי ההיגיון האלוהי ורצונו של ה' יתברך. וזוכה מיום ליום לקבל ולהבין טוב יותר את דעתו של הקדוש ברוך הוא, גם כאשר היא נאמרת באמצעות עבדיו הנאמנים גדולי ישראל, להפנים את הדברים ולהחדירם לבנינו ולבני ביתנו ולכל הסובבים אותנו, עד שיקיימו בנו החזון: "פי מלאה הארץ דעה את ה' פנים לים מכסים"

(ישעיהו נ"ח, ט).

אמן. וברוכים תהיו!

ומי שקיבל על עצמו להפריש מעשרות בתור הנהגה טובה, ובפרט כשהמצב הכלכלי קשה, ועדיין אינם מיושבים, ואינם מושלמים באמונה, אז אינם חייבים להפריש מעשר כספים.

מעשרות למשפחה או לשכן אברך בבנין

שאלה: אני עובדת ברוך ה', ומידי חודש אני מפרישה מעשרות. יש לי אחים בישיבות שזקוקים לכסף, ומאידך, יש לנו בבניין שכן שהוא אברך, למי עדיפות ראשונה?

תשובה: עדיף למשפחה, ובתנאי שהם לא קונים בזה שטויות, לא טלפון, לא ממתקים, לא עניבות ולא אופניים, אלא רק בגדים ונעליים כפי הצורך, והשאר לאברך בבנין.

סימון בסידור בעט אדום

שאלה: האם מותר לי לסמן בסידור בעט אדום, וכן להדגיש מלה מסוימת שצריך לאמרה בהיגוי נכון, כדי שאתבונן ואכוון יותר טוב, או שיש בזה זלזול בכתבי הקודש?

תשובה: לא נראה שיש כאן בעיה, ואתה יכול להדגיש כפי הצורך. ואדרבא, יתכן שיש כאן מצוה, שעל ידי כך אתה יודע להתפלל טוב יותר, ולכוין ולעורר את עצמך כראוי לתפלה. וכן אתה יכול להוסיף בעט אדום על מקומות נוספים שלא הודגשו בסידור, ולעורר את עצמך שלא לבלוע אותיות וכדומה. וכן לעורר את עצמך על כוונה נכונה בזמן הקריאה, וזה מצוין. ובסידור המדויק "איש מצליח", עשו עבודת קודש על הפיסוק, ועל ההיגוי הנכון, וכן עשו בעוד סידורים, וזה מצוין. ועוד, שהסידורים של ימינו אינם נעשים על ידי דפוס אלא על ידי מחשב, ולכן זה קל יותר.

ויש עוד מקום נוסף בקריאת שמע, שצריך לעורר ולעשות סימן של פיסוק נכון, והוא בט"ו ואו"י"ן שבאמת ויציב, שיש לבטא היטב את האו"י"ן, ולהזהר מאד שלא לבלוע אחת מהן. ומשום מה אין בסידורים עדיין סימן של זהירות על כך. ועדיין בשערי תשובה (סי' ס"א סק"ז), שהביא מעשה חמור מאד בענין זה. ופלא על חזנים מסוימים שעדיין לא נזהרים בזה.

בניגון שווה ובקריאה נכונה, לא לקצר ולא להאריך, ועל ידי כך מרבים שלום עם כולם. ומפורש בגמרא (ברכות י"ג), שלא להאריך יותר מדאי בקריאת שמע כשאומר את המלה "אחד". ומפורש בגמרא (ס"ט מ"ג), שאין להאריך יותר מדאי בעניית אמן (תורה כל, ע"ט). ומכאן גם לברכת כהנים, שיש לנגן כמו כולם, לא לקצר ולא להאריך, ושלום על ישראל.

החובה לעמוד בפני אביו

שאלה: אבא שנכנס לבית, ובנו שוכב במטה וקורא ספר, האם חייב הבן לעמוד בפני אביו?

תשובה: חייב הבן בכבוד הורים, גם כבוד וגם מורא כמו לגדולי ישראל, ולכן חייב הוא לעמוד בפני אביו. וגם כשקורא ספר עם כתונת לילה, וכיוצא בזה, חייב לעמוד ולומר שלום לאביו. ועל אחת כמה וכמה אם הוא סתם משחק בטלפון, וכיוצא בזה, שחייב מן התורה להפסיק ולעמוד ולכבד את אביו (ועי' בספר היקר ילקו"י כיבוד הורים ח"א עמ' נ"ט).

מעשר כספים ממתנות החתונה

שאלה: אנחנו זוג צעיר שהתחתן לאחרונה, וקבלנו מהורינו כמתנה לחתונה את סכום המתנות שקבלנו בחתונה. שנינו עובדים במשרות חלקיות במקביל ללימודים, ואנחנו חוסכים לקניית דירה משותפת בהקדם האפשרי. יורנו הרב האם עלינו להפריש מעשרות מהמתנה שהתקבלה מהורינו או שמותר לנו לחסוך את כל הסכום? ובכלל, כיצד ינהג זוג צעיר בנוגע לנתינת כספי מעשרות והוראות קבע בשלב זה בחיים, בשלב בניית הבית, תוך שילוב אמונה והשתדלות?

תשובה: שאלה אחת מתורצת בחברתה. דבר זה תלוי במידת האמונה וההשתדלות של בני הזוג, מאחר ויש מחלוקת אם מצות מעשר כספים היא חובה או הנהגה טובה (עי' יחוד' ח"א סי' פ"ג), ומי שנהוג כדעה ראשונה, אשריו ואשרי חלקו. ומצוה להפריש עשרה אחוז, ולתרום להחזקת התורה.

ולכן גם מכספי המתנות או הירושה וכיוצא בזה, כל זמן שזה ממון, וכסף הנראה לעין, יש מצוה להפריש ממנו מעשר כספים.

מי הוא הראוי ללבוש טלית עם פתיל תכלת

שאלה: ראינו שהרב לובש טלית עם פתיל תכלת, וברצוננו לשאול, האם גם לנו מותר לנהוג כן? והאם כל הציבור צריכים להתחיל להטיל פתיל תכלת בטלית?

תשובה: מותר. ובזה מרויחים עוד מצוה. ומי שמרגיש בזה עבודת ה', שיעשה כן, וזה מצוין. ומי שלא מרגיש בזה עבודת ה', שלא יעשה. והכוונה לשם שמים היא העיקר.

והמבין את הפסוק "חכם לב יקח מצוות" (משלי י"ח), יזדרז לעשות כן. וזה בבחינת חטוף ואכול (ועי' עין נ"ג). וידוע המעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית (עי' מנחות מד).

הפסק בין תפלין של יד לתפלין של ראש

שאלה: מה נחשב הפסק בין תפלין של יד לתפלין של ראש, האם דיבור דוקא או גם בהתעסקות בדבר אחר?

תשובה: כל עסק בין תפלין של יד לתפלין של ראש הרי הוא הפסק. ולכן אסור להוריד את השרוול, או לתת צדקה, או לומר "שלום" בין תפלין של יד לתפלין של ראש (ועי' יצ"א ח"א סי' ז).

ועיין משנה ברורה (סי' כ"ה סי' ט"ז), שגם לרמוז, וכגון להסתכל על השעון לראות מה השעה וכדומה, אסור. ועל אחת כמה וכמה שיש לאסור התעסקות ממש.

"ויעשו כולם אגודה אחת"

שאלה: בבית הכנסת שלנו ישנם כמה אנשים האומרים קדיש לעילוי נשמת יקיריהם, ואחד מהם אומר את הקדיש לאט, ומושך את המלים, והדבר גורם למתח בצבור. כיצד הרב ממליץ לנהוג במצב כזה?

תשובה: אם הוא באמת מדקדק מלה במלה על פי ההלכה, כולם צריכים ללמוד ממנו, ולא למחר כלל. אולם אם הוא סתם סוחב את המלים ומנגן לעצמו, זה לא טוב, זה מיותר וזה גורם למחלוקת בצבור. וצריך הוא ללמוד מהם ולהיות כמותם, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים.

ומכאן שיש להזהר כשנמצאים בצבור להיות כמו כולם, ולומר את הקדיש